

ZA ŠTEFANOM POLAKOVIČOM

(22. 9. 1912 - november 1999, Argentína)

Z ďalekej Argentíny nás dostihla správa o úmrtí slovenského filozofa Štefana Polakoviča, ktorý väčšiu časť svojho života prežil v emigrácii.

Polakovič sa do povedomia súčasnej filozofickej obce na Slovensku dostal po novembri roku 1989, keď privítal možnosť znovu nadviazať kontakty s kultúrnym, predovšetkým filozofickým dianím v bývalej vlasti - prezentoval sa na stránkach odborných časopisov, viaceré jeho články vyšli aj vo *Filozofii*. Odborná verejnosť sa však mala možnosť zoznámiť s Polakovičom a jeho ideami predovšetkým prostredníctvom novších štúdií viacerých autorov analyzujúcich problematiku národa a nacionalizmu v období existencie vojnového Slovenského štátu. Predstavený bol ako kontroverzný autor, ktorý si však zasluhuje pozornosť, už aj v záujme odstránenia bielych miest v dejinách slovenskej filozofie.

Štefan Polakovič študoval filozofiu a teológiu na Lateránskej univerzite v Ríme. Štúdium ukončil v roku 1939 dizertačnou prácou *Problém osudu*. Po návrate na Slovensko (1940) prednášal ako docent filozofiu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave, kde sa v roku 1944 stal profesorom. V roku 1940 založil a redigoval prvý slovenský filozofický časopis **Filozofický zborník Matice slovenskej**. V tom istom roku sa stal spoluzakladateľom Filozofického odboru Matice slovenskej. So vznikom Slovenského štátu sa popri vedeckej a pedagogickej práci začal aktívne venovať aj ideológii a v roku 1941 stal pracovníkom Úradu propagandy, kde pôsobil v oblasti mediálnej politiky, t.j. tlače a rozhlasu, umenia a výchovy mládeže. Na sklonku vojny zo Slovenska emigroval. Po dobe hľadania novej vlasti sa napokon usadil v Argentíne, kde sa až do posledných dní venoval filozofickej tvorbe.

Polakovič bol už od dôb svojich štúdií hlboko ovplyvnený katolíckou filozofiou M. Blondela. Blondelovská bola už jeho prvá kniha *Il problema di destino (Problém osudu)*, ktorá vyšla v Ríme. Po príchode na Slovensko sa stal neúnavným propagátorom blondelizmu tak na univerzitnej pôde, ako aj na stránkach Filozofického zborníka MS - do náboženskej filozofie formovanej novotomizmom tak prinášal nový prvok.

V období vzniku Slovenského štátu objavil novú dimenziu filozofie v jej praktickom dopade na každodenný život národa, na jeho aktuálne formovanie prostredníctvom myšlienkového odkazu veľkých osobností z jeho minulosti. Svoju pozornosť obrátil na predstaviteľov národného obrodzenia a štúrovcov.

Z týchto dvoch prameňov vyrástla jeho výrazne zideologizovaná teória národa (poznačená jednoznačným prýklonom k autoritárstvu, katolíckemu totalitárstvu, v ktorom videl jedínú možnosť plnej sebarealizácie slovenského národa). V súlade s vládnuou ideológiou vyznával vodcovský princíp tak v teórii, ako aj v politickej realite. Odsudzoval demokraciu, liberalizmus, voľnomyšlienkarstvo akéhokol'vek typu, keďže ich sprievodným znakom bola podľa neho slabosť a nejednota, cesta k zničeniu národa.

Polakovič stál jednoznačne na pozíciách špecificky slovenského kresťanského nacionalizmu, čo mu do istej miery dovoľovalo kriticky hľadieť na idey talianskeho fašizmu a nemeckého nacizmu. Rovnako zápalisto nesúhlasil s talianskou abolutizáciou

štátu i s nemeckou absolutizáciou národa. Treba pripomenúť, že pod vplyvom prežívanej skúsenosti prehodnotil viaceré vlastné skoršie názory a v roku 1944, rok pred skončením vojny, zverejnil prácu *Warum eine freie Slowakei? (Prečo slobodné Slovensko?)*, v ktorej verejne odsúdil nosnú tézu nemeckého nacizmu o práve jed(i)ného vyvoleného národa podrobiť si silou iné národy a vládnuť nad nimi.

Po skončení vojny Polakovič emigroval. Podľa dostupných prameňov sa v emigrácii plne sústredil na analýzu problematiky národa. K výraznému posunu vo svojej teórii národa dospel už v 50-tych rokoch. Prehodnotil viaceré, kedysi kategoricky formulované stanoviská, mnohé z nich zavrhol ako "bezcný odhodok na ceste nášho duchovného života". Od 70-tych rokov sa pokúšal vypracovať vlastný etnicko-kultúrny koncept teórie národa, ktorý i naďalej zostal ovplyvnený blondelizmom, štúdiom štúrovského odkazu a hispanoamerickým intelektuálnym mysticizmom, pod vplyv ktorého sa v Argentíne dostal. Usiloval sa vytvoriť vlastnú metafyzickú teóriu národa - naciológie.

Za posledných desať rokov sa snažil nadviazať a pestovať kontakty so súčasnou filozofiou na Slovensku, a to aj na osobnej úrovni. Korešpondenčne diskutoval o problémoch, vyjasňoval si stanoviská, usiloval sa prispieť spôsobom sebe vlastným k rozvoju slovenskej filozofie. Uvedomoval si kontroverznosť obrazu svojho diela predovšetkým v očiach mladšej generácie a prial si objektivitu v posudzovaní jeho činov tak na poli teoretickom, ako aj na dávno opustenom poli ideológie.

Polakovič bol do konca svojho života tvorivo veľmi aktívny. Jeho diela vyšli v španielčine, angličtine, nemčine a slovenčine, takže, i keď len v zlomkoch (a z odborného hľadiska nie v najreprezentatívnejšom výbere), aj my máme možnosť nielen "z počutia", ale aj vlastným štúdiom poznať i jeho novšiu tvorbu, a tak vyhovieť jeho prianiu.

Jana Balážová